

הלכה למעשה | עיר אחרת ללא הפסקה

LandBasics נילי מאור

במרכז הארץ מתקיימת מערכת חיים שלמה אחרת. **מערכת מקבילה**. עיר ללא הפסקה, מלאה באנשים ברחובות, אורות ורוכבי אופניים. החנויות פתוחות עד חצות ויש אנשים ברחוב המסיימים את סידורי היום. מחירי הדיור שם יחסית גבוהים, אבל יש תחבורה ציבורית ליעדים רבים, לכן אפשר לגור רחוק ובנוסף לא לשאת בעלויות של החזקת רכב פרטי. המערכת המקבילה מעט שונה מזו שאני מכירה, היום מתחיל מוקדם, עם הנץ החמה ולא ברור מתי הוא מסתיים. זוהי בני ברק | **העיר הצפופה ביותר בישראל**, 23,500 תושבים/1 קמ"ר.

החברה החרדית מהווה כ-10% מהאוכלוסייה בישראל, לכן חשוב שכאדריכלי נוף השותפים לתכנון עבור קהילה זו, נכיר את הצרכים והפעילות העירונית הלא מוכרים המתקיימים במרחב זה. לא פעם ניתן לזהות ערים או שכונות המתוכננות עבור חרדים כמרחבים הנוצרים בין היתר מתוך לחצים פוליטיים, ולא מתוך הרצון לייצר מרחבים עירוניים מתפקדים וראויים, העונים על צורכי האוכלוסייה. יתרה מכך, יש להבין שהחברה החרדית אינה מקשה אחת, אלא חברה מורכבת בעלת רבדים ופלגים שלכל אחד מנהגים שונים, וכמתכננים עלינו להכירם, שכן יש לכך השלכת תכנוניות ועיצוביות.

בפרויקט הנחו אותי **שתי מטרות**:

האחת, המטרה הישירה, שיפור איכות החיים העירונית של התושבים בבני ברק ע"י מקסום המרחב הציבורי **תוך שמירה על דיני הלכה שונים**.

השנייה, בעצם שיפור המרחב העירוני החרדי ניתן לעסוק **בשאלות עקרוניות** של עיצוב עירוני שניתן להשליך על תכנון כללי עבור אוכלוסיות אחרות.

כדי ליישם את המטרות, היה עלי להיחשף אל המערכת המקבילה. נוכחתי לגלות שתפיסת המרחב ברחוב החרדי שונה לחלוטין מזו שהייתה מוכרת לי עד כה. קיימת מערכת של חוקים, צווים ותקנות המעצבים את אורח החיים של הפרט והכלל. כל מה שכלול במושג "ההלכה" הוא מרכיב חי ופעיל של היהדות.

רבים מהמנהגים והמצוות המלוות את אורח החיים היהודי- מסורתי **מתבצעות כהלכתן תחת כיפת השמיים**. **זמני השימושים** השונים במרחב הציבורי על ידי החברה החרדית, בכל שכבות הגילאים, ניכרים בשעות וימים שונים לאורך השבוע. בימי **חול** קומת הקרקע והרחוב משמשים כמגרשי משחק לילדים. **בשבת** המרחב הציבורי מתרחב לטובת הולכי רגל ונוספים לו שטחים שבימי החול נצרכים על ידי מאות כלי רכב. **בחגי ומועדי** ישראל מנהגים ושימושים במרחב הציבורי מופיעים כשכבת פעילות בלתי נפרדת מהחיים בעיר.

בנוסף, הדת היהודית אינה עניין ליחיד בלבד, היא אינה עניין פרטי בין הפרט לאלוהיו אלא עניין קהילתי-ציבורי. כך **הגבול בין הפרטי לציבורי** אינו סטטי ומשתנה באופן מחזורי, לכן הגדרתי את **מרחב הפעולה שלי** הן במרחב הציבורי המוכר כמו המדרכות וסביבות מבני הציבור והן במרחב הסמי-ציבורי (השפ"פ) שנותר לרב כשארית בעיר. השיתופיות בין התושבים באה לידי ביטוי גם בפעולות של התושבים, שכן הדדיות ועזרה לזולת הינה מצווה ביהדות. בכל שכונה גמח"ים- גמילות חסדים בתחומים שונים וכתובת שניתן לפנות בענייני מזון, בגדים, עזרה רפואית, מזון תינוקות, ואפילו טיפול בילדים אובדים.

ניתן להגדיר חלק מהסוגיות המרחביות שזיהיתי כ**א-פורמאליות**, הנובעות מפעילות אנושית והתנאים הפיזיים בעיר, לדוגמה המדרכות כמגרש המשחקים בגלל העובדה שישנו פחות מ-1.75 מ"ר שטח פתוח ציבורי לנפש. וחלקן הפכו לפורמאליות, ו**מועגנות** בחוקי עזר עירוניים בעיר, כמו איסור נסיעה בשבת או בניית סוכה לכל דירה כתוספת, לא בהכרח עם אישור. הזיהויים המרחביים גרמו לי לחשוב על עקרונות עבור התחדשות עירונית **ותכנון מרחב עירוני פעיל**, מתפקד, אסתטי, המאפשר מפגשים ספונטניים, עם מנעד פעילויות משתנות לאורך היממה.

משום שהמרחב הציבורי החרדי **משלב** את הפעילות העירונית המוכרת מהעולם המודרני עם המצוות המעשיות של הדת היהודית, אני מציעה דרך נוספת לבחון את המודל העירוני ישראלי ע"י שינוי היחסים בין הפרטי, השפ"פ והשצ"פ. הסדר החדש יאפשר שימוש איכותי בשטחים הציבוריים.

מתוך החקירה והתכנון הספציפי, הנובע מאורחות החיים בעיר בני ברק, דרך השוואות לאתרים אחרים כמו שכונת המגורים שלי בזיכרון יעקב, חיפה או אלעד כעיר חרדית חדשה שבמקור לא תוכננה עבור חרדים, יצרתי סט התערבויות המאפשרות פעילות עירונית התואמת את אורחות החיים ההלכתיים ובמקביל עשויה להוות מתווה למחשבה חדשה על חיים עירוניים בישראל.

פלינט ש(2004), כתב עת לחקר החברה החרדית: *בין הפרט לקהילה: דפוסי מגורים של אוכלוסייה חרדית בירושלים*. כרך 1 תשע"ד 66-99. פרידמן מנחם

וילהלם יוסף, *"התפשטות תוך הסתגרות"*: הקהילה החרדית בירושלים, מכון ירושלים לחקר ישראל, 1985.

Roy, A. (2005). Urban informality: toward an epistemology of planning. *Journal of the American*

Planning Association, 71(2), 147-158. עיריית בני ברק, שנתון סטטיסטי בני ברק 2012.